

Christian 4.

Hvilket klassetrin?

3. - 4. klasse	X
5. - 6. klasse	
7. - 9. klasse	

Forløbets omfang?

Kort forløb (1-4 lektioner)	
Mellemlangt forløb (5-8 lektioner)	X
Langt forløb (9+ lektioner)	

NB! 1 lektion = 45 min.

Hvilke kompetenceområder dækker forløbet?

HISTORIE

Det lokale, regionale og globale	
Familie og fællesskaber	
Historiekanon	X
Historisk bevidsthed	
Historiske fortællinger	
Historiske problemstillinger	
Historiske problemstillinger og løsningsforslag	
Historiske scenarier	
Historiske spor	
Kildeanalyse	X
Konstruktion og historiske fortællinger	
Kronologi	
Kronologi, brud og kontinuitet	
Livsgrundlag og produktion	
Principper for overblik	
Samfund	
Sprog og skriftsprog	X

Christian 4.

Problemstilling

Hvad gjorde Christian 4. til den meste kendte af de danske konger?

Præsentation og begrundelse

I dette forløb skal eleverne arbejde overordnet og bredt med Christian 4. liv. De bliver præsenteret for de centrale begivenheder i hans liv, herunder hans ægteskaber og børn, de krige han førte og de bygninger han skabte. Herefter skal eleverne fordybe sig i hans bygninger og i den forbindelse lave et lille produkt.

At arbejde med Christian 4. kunne nemt blive et helt årsværk, og at valget i dette forløb handler om bygninger, frem for fx hans krige eller syn på hekse, skyldes ene og alene, at netop hans bygninger er lette at arbejde med, da de stadig er at finde i vores nutid. Dermed er håbet, at eleverne kommer tættere på en forståelse af Christian 4. virke og betydning. Ønsker man at arbejde mere med Christian 4. anbefales forløbet "Hekse i fortid og nutid", der er et tværfagligt forløb i historie og kristendom til 5. og 6. klasse. Et andet bud er forløbet "Historier om Danmark – Reformation og renæssance". Begge forløb ligger gratis tilgængeligt på historielab.dk under "undervisningsforløb".

I forløbet skal eleverne i nogen grad selv kunne finde ny viden om den bygning, de skal arbejde med. For nogle lærere kan det virke som en bremseklods, fordi eleverne ikke har de nødvendige kompetencer til informationssøgning. Men forløbet her er en god træningsbane til udvikling af netop denne kompetence, da det, de skal finde information om, er meget konkret og databaseret. Derfor anbefales det, at man bruger forløbets 3. modul til netop at understøtte udviklingen af denne kompetence.

Forløbet er udarbejdet af Tanja Andersen og afprøvet på elever på Thyregod skole.

Kompetenceområde/-mål

Kronologi og sammenhæng

Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv.

- Historiekanon: Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse

Kildearbejde

Eleven kan anvende kilder til at opnå viden om fortiden

- Kildeanalyse: Eleven kan bruge digitale medier og andre udtryksformer som kilder til at beskrive fortiden.
- Sprog og skriftsprog: Eleven kan læse enkle historiske kilder og udtrykke sig sprogligt enkelt om deres indhold

Materialer

- Kjær, Sidse: Den danske historiekanon, Sorry Sister 2020.

Link: <https://www.historiekanon.com/se-film-4000-f-kr>

- Andersen, Tanja: Popcorn 1+2, 2020 (Bilag 1+2). Spil

- Andersen, Tanja: "Rundt om Christian 4"., 2020 (Bilag 3). Elevtekst.

- Andersen, Tanja: Projekt "Christian 4. bygninger", 2020 (Bilag 4). Opgaveformulering.

- Andersen, Tanja: Evaluering, 2020 (Bilag 5). Prøve

Lektionsplan: Christian 4.

Lektionsplan				
Modul	Indholdsmæssigt fokus	Færdighedsmål	Læringsmål	Undervisningsaktivitet
1 (1 lektion)	Introduktion til Christian 4 Grundlæggende viden om Christian 4.	Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse Eleven kan bruge digitale medier og andre udtryksformer som kilder til at beskrive fortiden.	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> Redegøre for centrale vidensområder vedr. Christian 4 	<ul style="list-style-type: none"> Eleverne ser filmen om Christian 4. på historiekanon.com Eleverne spiller popcorn-spil 1 om Christian 4. (Bilag 1). Se vejledning under "Øvrige gode råd og kommentar" Eleverne skriver nu i den resterende tid (5-10 minutter) alt det ned, som de nu ved om Christian 4. Skriv i kladdehæfte, på chromebook eller løst papir efter hvad I normalt gør.
2 (1 lektion)	Uddybende viden om Christian 4	Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse Eleven kan læse enkle historiske kilder og udtrykke sig sprogligt enkelt om deres indhold	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> Redegøre for uddybende vidensområder om Christian 4. Formulere sætninger der er centrale for Christian 4. 	<ul style="list-style-type: none"> Eleverne læser om teksten "Rundt om Christian 4." (bilag 3) Eleverne spiller popcorn-spil 2 om Christian 4 (Bilag 2). Se vejledning under "Øvrige gode råd og kommentar". Eleverne laver ordstafet om Christian 4. Se vejledning under "Øvrige gode råd og kommentar"
3 (2-3 lektioner)	Undersøgelse af en af Christian 4.'s bygninger	Eleven kan bruge digitale medier og andre udtryksformer som kilder til at beskrive fortiden. Eleven kan læse enkle historiske kilder og udtrykke sig sprogligt enkelt om deres indhold	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> Undersøge og tilegne sig ny viden om en af Christian 4.'s bygninger 	<ul style="list-style-type: none"> Gruppearbejde: Eleverne arbejder med Christian 4.s bygninger. Se "Øvrige gode råd og kommentar" for forslag til materialer og ideer. Forslag til opgavekrav er vedlagt i bilag 4.
4 (1-2 lektioner)	Evaluering	Eleven kan læse enkle historiske kilder og udtrykke sig sprogligt enkelt om deres indhold	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> Beskrive en af Christian 4. bygninger mundtligt såvel som visuelt 	<ul style="list-style-type: none"> Eleverne fremlægger deres produkter. Der kan evt. suppleres med en lille prøve (bilag 5), hvor du kan få indblik i, hvad den enkelte elev har lært. Spørgsmålene tager udgangspunkt i det, eleverne har arbejdet fælles om dvs. indholdet i modul 1+2. Man kan også lade eleverne skrive, hvad de ved om Christian 4. ud fra kategorierne: kvinder og børn, krigene og bygningerne, eller man kan – for en ret bred evaluering – udføre begge dele og således både have en kvantitativ og kvalitativ evaluering.

Forslag til:

Undervisningsdifferentiering

Ikke alle bygningerne er lige nemme at arbejde med. Det skyldes blandt andet forhåndsforståelse og muligheder for at finde information om bygningerne. Rundetårn, Rosenborg slot og Børsen er nemmere end fx Nyboder og Holmens kirke. Særligt Holmens kirke kan være sværere at finde information om. Du kan derfor vælge at tage den ud af forløbet eller erstatte den med en anden bygning, eller blot give den til klassens dygtigste elever, der trænger til en udfordring.

Evalueringsformer

Forløbet indeholder to evalueringsmuligheder. Det ene er den fremlæggelse, som der lægges op til i modul 4, hvor eleverne fremlægger deres arbejde. Den anden er en multiple-choice-test (bilag 5), som du også sagtens kan undlade. Sidstnævnte bruges til at vurdere det faglige udbytte i 1+2. modul.

Nærområdet som læringsrum

Bor man i Københavnsområdet er der rig mulighed for at finde spor efter Chr. 4 og for at besøge de steder, hvor bygningerne ligger.

Øvrige gode råd og kommentarer

Popcorn 1+2

Popcorn er oprindeligt et læringsstilsspil inden for den taktile perception. Den hedder dette, fordi de spørgsmålene bliver klippet ud og foldet sammen til små kugler – heraf associationen til popcorn. Det anbefales at man printer arkene med spørgsmål ud i forskellige farver papir. På den måde er det nemmere at holde styr på hvilke popcorn. der tilhører det samme spil. Det er i særdeleshed en fordel, hvis man ønsker at genbruge spillet, enten i en parallelklasse eller som repetition senere. Så kan man nemlig bare samle alle popcornene i samme pose eller kasse og blot tage fx alle de gule for at have et helt spil.

Popcorn er et rigtigt godt alternativ til, at eleverne skal sidde og svare på spørgsmål på et ark, da det lægger op til samarbejde, evne til at lytte, krav om tale, konkurrenceelementet og følelsen af leg. Reglerne er simple: Gruppen (3-4 elever) placerer popcornene på bordet. På skift trækker de et spørgsmål. Den til venstre for oplæseren, må svare på spørgsmålet. Svares der rigtigt får svareren popcornet som et point. Svarer denne ikke rigtigt, foldes den igen og lægges tilbage i bunken. Nu er det svareren, der tager et popcorn og bliver oplæseren. Bemærk at oplæser har en fordel her, da han/hun har haft mulighed for at se svaret. Denne fordel gør, at spillet altid kan færdiggøres uden lærerens hjælp – det er kun et spørgsmål om tid.

Man kan variere reglerne og fx lade alle kunne svare, når oplæseren læser op. Man kan sætte bevægelse på aktiviteten ved, at oplæseren skal løbe ned i den anden ende af klassen eller gangen, for at hente et popcorn. I dette forløb er der 2 sæt popcornspil. Når de to er blevet gennemspillet, kan de slås sammen til et større og sværere spil.

Ord-stafet

Ordstafet er en god måde at få eleverne til at bevæge sig lidt på. Afhængigt af jeres pladsmuligheder og antal elever, inddeles klassen i 3-4 grupper med 4-6 elever i hver gruppe. Man kan inddele tavlen i et antal felter svarende til antal grupper, eller man kan bruge A3 papir eller karton. I så fald skal hver gruppe have sit eget papir eller karton (giv dem fx forskellige farver), der lægges på gulvet eller hænger på væggen sammen med en blyant. Der skal gerne være en god mellemrum mellem disse. Grupperne stiller sig i rækker et stykke fra. Den forreste i hver gruppe skal på startskuddet løbe hen og skrive et ord, der har at gøre med Christian 4. Derefter løber eleven tilbage til gruppen og den næsten løber af sted. Eleverne i den enkelte gruppe skal hjælpe hinanden med at finde ord. Er der elever imellem, som ikke kan stave, må de tage en sekretær med sig, som kan skrive ordet for vedkommende. Aktivitetens formål er at få eleverne til at bevæge sig samtidigt med, at de bringer faglig viden i spil.

Ideer og materialer

En del af det færdige produkt består i at lave en parafrase af en af bygningerne. Hvis det er muligt kan du samarbejde med klassens billedkunstlærer om denne opgave. Det giver både eleverne mulighed for mere faglig fordybelse med inddragelse af billedkunsthagens kompetencer og mindsker tiden til arbejde i historiefaget.

De store undervisningsportaler til folkeskolen, er altid gode at henvise eleverne til, da man kan være sikker på, at stoffet er didaktiseret og målrettet den ønskede målgruppe.

Der er dog forskel på, hvordan disse kan imødekomme behovet i dette forløb, og her har forfatteren vurderet, at historiefaget.dk har nogle relevante artikler fx

- Rundetårn <https://portals.clio.me/dk/historie/3-6/emner/historiske-temaer/lokalhistorie-hovedstaden-og-nordsjaelland/rundetaarn/?keeplang=1>
- Roseborg og Børsen <https://portals.clio.me/dk/historie/3-6/emner/historiske-temaer/lokalhistorie-hovedstaden-og-nordsjaelland/rosenborg-og-boersen/?keeplang=1>
- Nyboder <https://portals.clio.me/dk/historie/3-6/emner/historiske-temaer/lokalhistorie-hovedstaden-og-nordsjaelland/nyboder/?keeplang=1>

I Gyldendals "De små fagbøger" om Christian 4. kan eleverne læse om Rundetårn, Børsen, Rosenborg slot og Nyboder (side 4, 20 og 21 er oplagte)

Til de helt basale beskrivelser som fx byggeår, højde, størrelse, udseende mm. Kan eleverne sagtens finde den relevante information ved at søge på nettet og fx gå på Wikipedia. De skal dog være bevidste om deres læseformål og ikke sidde og læse lange artikler om emnerne. Denne kompetence er vigtigt at udvikle tidligt, så jeg synes at du skal give dem lov til at prøve – også selvom mange kan have andre holdninger til dette. I min optik er det begrænset, hvor længe vi kan afholde eleverne fra at besøge sider som Wikipedia, og derfor kan vi ligeså godt give dem kompetencerne til at bruge og navigere i encyklopædier generelt.

Bilag 1: Popcorn 1 (spg. til kanonfilm)

Hvor mange år siden er det ca. siden, at Christian 4. levede? Svar: Ca. 400 år fra 1577-1648	Hvad er astronomi? Svar: Videnskab om stjerners placering i rummet
Hvilke to lande var Christian den 4. konge over? Svar: Danmark og Norge	Hvad skulle Christian 4. med Rundetårn? Svar: Han skulle bruge den til astronomi
Hvorfor er Rundetårn rundt? Svar: For at Christian 4. kunne blive kørt derop af sin hestevogn	Nævn 3 ting som Christian 4. har bygget Svar: Rundetårn, Børsen, Frederiksborg slot, Rosenborg slot, Nyboder og Holmens kirke.
Hvem førte Christian 4. krig med? Svar: Svenskerne	Hvad mister Christian 4. under krigen? Svar: Hans ene øje
Hvordan endte krigen mellem Danmark og Sverige? Svar: Danmark tabte	Hvor mange gange blev Christian 4. gift? Svar: 2 gang
Hvor mange børn fik Christian 4? Svar: 23 børn	Hvorfor blev Christian 4. så berømt en konge? Flere svarmuligheder fx: han var vellidt. Han byggede meget. Han grundlagde meget. Han var konge i mange år

Bilag 2: Popcorn 2 (spg. til tekst)

Hvor gammel var Chr. 4 da han blev rigtig konge? Svar: 19 år	Hvad hed den store europæiske krig, der varede fra 1618-1648? Svar: 30-årskrigen
Hvor mange år var Chr. 4 konge? Svar: 60 år	Hvad hed Chr. 4's søn, som senere blev konge? Svar: Frederik 3.
Hvad skete der ved Kolberger Heide i 1644? Svar: Chr. 4 mistede sit øje	Hvad hed Chr. 4's første kone? Svar: Anna Cathrine af Brandenburg
Hvad hed Chr. 4's anden kone? Svar: Kirsten Munk	Hvem var Vibeke Kruse? Svar: Chr. 4's kæreste
Hvilke to lande var Chr. 4 konge over? Svar: Danmark og Norge	Hvem vandt Kalmarkrigen? Svar: Danmark/Chr. 4
Hvorfor endte danskerne med at betale meget høje skatter? (to grunde) Svar: Fordi Danmark havde været i krig og fordi Chr. 4 havde bygget så meget	Hvem vandt krigen i 1643-45 (Torstenssonsfejden) Svar: Sverige

Bilag 3: Rundt om Christian 4.

Intro

Christian den 4. blev født i 1577. Hans far, Frederik 2. døde da Christian var 11 år gammel. Nu skulle Christian 4. arve tronen, men han var ikke helt gammel nok til at skulle regere et land. Fra han var 11 år til 19 år, var der derfor andre, der styrede landet for ham.

Christian den 4. er kendt for mange ting: Hans bygninger, hans mange børn, hans mange damer og så kunne han rigtig godt lide at bruge på penge på alt fra fester, byggerier og krig. Alt dette skal vi prøve at blive en smule klogere på nu.

Bygningerne og byerne

I København findes der mange bygninger, som Christian 4 har stået bag. I filmen så du et lille udsnit af alle de ting, som han har opført. Rundt omkring i Danmark kan man finde spor efter Christians bygge-lyst. Men det var ikke kun i Danmark, at Christian 4. var aktiv. Også i Norge, hvor han jo også var konge, blev der bygget, ombygget og opført nye byer. Flere af dem er opkaldt efter ham selv.

Det har ikke været billigt at få bygget alle disse slotte, kirker, byer mm., men Danmark var i økonomisk fremgang og Christian 4. var meget optaget af at vise alle de andre konger i Europa, at han var en usædvanlig sej konge.

Damerne og børnene

Der findes lidt forskellige bud på, hvor mange børn Christian 4. fik og det er måske også lidt svært at sige. Vi ved dog, at han var gift 2 gange og levede sammen med en 3. kvinde i den sidste del af sit liv. Og så har han helt sikkert haft lidt elskerinder ved siden af.

Hans først kone var dronning Anna Cathrine af Brandenburg. Sammen fik de 6 børn, blandt andet den senere konge, Frederik 3. Men dronningen døde som 37-årig i 1612 og kongen giftede sig derfor igen i 1615. Det var med den 20 år yngre Kirsten Munk. Med hende fik han 8 børn inden at de 13 år senere, i 1628, blev skilt. Christian 4. mente, at hun var ham utro. Det vil sige, at hun havde en anden mand ved siden af ham. Men kan mente også, at hun havde forsøgt at slå ham ihjel ved at give ham gift.

Året efter skilsmissen fra Kirsten Munk blev hun udskiftet med sin egen tjenestepige Vibeke Kruse. De levede sammen indtil hans død sammen i 1648 og fik også en børn sammen. Alt formodes det, at Christian 4. i alt fik 23 børn.

Krigene

I 1611 indledte Christian 4. en krig mod Svenskerne. Den kaldes Kalmarkrigen. Den varede indtil 1613. Årsagen til konflikten var, at Sverige var utilfreds med, at Danmark havde eneret på handel med Rusland. Samtidigt var der også uenighed om et område i Norge, kaldet Finmarken. Christian 4. mål var at erobre Sverige og genoprette Kalmarunionen. -En union som Margrete 1. havde oprettet i 1397 bestående af Danmark, Norge og Sverige under dansk kongemagt. Men Sverige havde brudt unionen i 1523 og siden da

været selvstændig. På trods af, at Danmark vandt krigen, fik Christian 4. dog ikke tilbageerobret Sverige eller dele af Sverige.

I perioden 1618-1648 var der krig i Europa, den såkaldte 30-årskrig. I 1625 gik Christian 4. ind i krigen mod den tyske kejser. Christian 4. havde forestillet sig, at han kunne styrke sin magt i Norden, men det endte i en katastrofe for Danmark og kostede både Christian 4. magt, ære og ikke mindst en masse penge. Men det var heldigt sluppet, for med hele Jylland besat af kejserens soldater, kunne han nemt have mistet hele Jylland ved denne begivenhed.

I 1644 var han igen i krig mod svenskerne. Denne krig kaldes Torstenssonsfejden. Denne gang var det svenskerne der slog først. De ønskede at slippe for at betale øresundstold til Danmark. En told der blev betalt af alle skibe, der sejlede gennem Øresund (farvandet mellem Danmark og Sverige). Under et af slagene, Slaget ved Holberger Heidi, blev Christian ramt af en granatsplint og mistede det ene øje. Selve begivenheden bliver omtalt i fædrelandssangen "Kong Christian stod ved højen mast"

Konklusion

Christian den 4. var konge i Danmark i 60 år. Faktisk er han den regent, der har siddet på tronen i længst tid. Lidt groft kan man tale om, at de første 30 år af hans regeringstid var god og at den anden halvdel ikke var det. I starten var der mange penge og Christian 4. byggede på livet løs, førte krig mod Sverige (Kalmarkrigen) og vandt den. Han fik oveni købet svenskerne til at betale for de skader, som de havde forvoldt under krigen. Men i 1628 vendte heldet. Pengene svandt ind, han tabte flere slag og krige blandt andet Torstenssonsfejden mod svenskerne. Så da Christian 4. døde i 1648 var Danmark næsten fallit og hans søn, Frederik 3., stod nu tilbage med de sølle rester og med den opgave at opkræve høje skatter hos befolkningen.

Bilag 4: Projekt "Christian 4.'s bygninger"

I skal nu forberede en præsentation af en af Christian 4. bygninger. I skal lave en planche på et stykke karton. Her limer i tekststykke, tegninger og kort op på.

Her er jeres liste over, hvad den skal indeholde:

- En overskift med bygningens navn.
- En lille tekst, der handler om, hvornår den er blevet bygget.
- En lille tekst om, hvor den ligger.
- En lille tekst om, hvorfor Christian 4. byggede den/det.
- En lille tekst om, hvad den/det bliver brugt til i dag.
- Et kort over bygningens placering.
- En lille tekst, der beskriver bygningens udseende (farver, størrelse, udsmykning osv)
- En tegning fra hver af jer i gruppen, som viser bygningen. Gerne forskellige udtryk.

Her er en liste over, hvad den også kan indeholde (men først når det ovenover er lavet):

- Et kort over, hvor de andre bygninger i forløbet er placeret i forhold til jeres bygning (I skal blot bruge det kort I allerede har).
- Alt andet I har fundet ud af, mens I søgte viden

I har X lektioner til at færdiggøre arbejdet.

Bilag 5: Evaluering

Navn

Klasse

Hvornår levede Christian 4.?		
1577-1648	1743-1805	1442-1512

Hvilke to lande var Christian 4 konge over?		
Danmark og Sverige	Danmark og Norge	Danmark og Grønland

Hvad har Christian 4. ikke bygget?		
Børsen	Nyboder	Nyhavn

Hvad skulle Christian 4. med Rundetårn?		
Han skulle bruge den til astronomi	Han skulle køre rundt i sin hestevogn	Han skulle se alle sine mange bygningsværker

Hvem førte Christian 4. krig med?		
Tyskerne	Englænderne	Svenskerne

Hvad mister Christian 4. under Torstenssonsfejden?		
Sit ene øje	Sin gravhund	En kiste med guldmønter

Hvor mange gange blev Christian 4. gift?		
2	3	4

Hvor mange børn fik Christian 4?		
16 børn	8 børn	23 børn

Hvordan endte krigen mellem Danmark og Sverige?		
Sverige tabte	Uafgjort	Danmark tabte

Hvor gammel var Chr. 4 da han blev rigtig konge?		
12 år	19 år	23 år

Hvor mange år var Chr. 4 konge?		
40 år	50 år	60 år

Hvad hed Chr. 4's søn, som senere blev konge?		
Frederik 2.	Frederik 3.	Christian 5.

Hvad skete der ved Kolberger Heide i 1644?		
Svenskerne fik tæsk af danskerne	Chr. 4's første kone døde	Chr. 4 mistede sit øje

Hvad hed Chr. 4's første kone?		
Anna Cathrine af Brandenburg	Vibeke Kruse	Kirsten Munk

Hvad hed Chr. 4's anden kone?		
Kirsten Munk	Vibeke Kruse	Anna Cathrine af Brandenburg

Hvem var Vibeke Kruse?		
Chr. 4's 3. og sidste kone	Chr. 4's kæreste	Chr. 4's ældste datter

Hvem vandt Kalmarkrigen?		
Danmark	Sverige	Norge

Hvem vandt krigen i 1643-45 (Torstenssonsfejden)		
Danmark	Sverige	Norge